HE 62/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Rovaniemen kaupungin asiantuntijalausunto esitykseen:

Hallituksen esitys toisi toteutuessaan jo vuodelle 2018 toimeenpantavaksi toimia, jotka vahvasti linjaisivat kasvupalvelujen markkinaehtoisuuteen ja viranomaistoiminnan yksityistämiseen liittyviä toimia vaikka päätöksiä sote-uudistuksesta, maakuntauudistuksesta ja valinnanvapaudesta ei ole tehty. Tällä esityksellä lakimuutokset antaisivat jo nykyisille ELY-keskuksille/TE-toimistoille mahdollisuuden tehdä pitkäkestoisia ja linjaavia ratkaisuja kasvupalvelujen organisoinnin osalta maakuntauudistuksen jälkeiseen aikaan. **Työllisyyspalvelujen laajempi yksityistäminen ja viranomaistehtävien siirto yksityisille palveluntuottajille on yhteiskunnallisesti merkittävä asia, joka vaatii laajaa poliittista arvokeskustelua.** Esitetty lainsäädäntö ei kosketa vain TE-toimistoja ja ELY-keskuksia vaan koko maan työllisyydenhoidon järjestelmää ja sen eri tahoja, mukaan lukien kuntia. Kunnilla on vuosina 2018-2019 vielä lähes kaikki heikossa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden palvelut käytettävissään (muun muassa lakisääteinen työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu, kuntien työllisyyspalvelut, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä lakisääteinen kuntouttava työtoiminta). Kuntien kanssa ei ole kuitenkaan neuvoteltu lakiesityksen sisällöstä vaikka lakimuutoksilla on toteutuessaan suuria vaikutuksia koko työllisyydenhoidon palvelujärjestelmään.

Kuntien näkökulmasta erityisenä huolenaiheena ovat heikossa työmarkkina-asemassa olevat työnhakija-asiakkaat ja lakiesityksen vaikutukset tähän kohderyhmään. Välineet tämän kohderyhmän työllistymisen edistämiseksi ovat lain suunniteltuna voimassaoloaikana pääsääntöisesti kunnissa. Nykyinen lainsäädäntö edellyttää, että esimerkiksi monialaista tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelut tuotetaan eri toimijoiden lakisääteisenä yhteistyönä. Nämä palvelut rakentuvat nykyisin kuntien johtamien yhteistyöverkostojen varaan (esim. työvoiman palvelukeskukset ja Nuorten Ohjaamot). Hallituksen esityksessä esitetään, että muista lakipykälistä poiketen yksi yhteistyön lainsäädännöllinen osapuoli, valtio, voisi halutessaan ulkoistaa palvelujen tuotannon yksityisille palveluntuottajille. Kuntien näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista muuttaa lainsäädäntöä niiden asiakasryhmien osalta, joiden palveluihin myös muilla toimijatahoilla on lakisääteisiä velvoitteita. **Kuntien tulee voida sopia valtion/maakunnan kanssa tarkoituksenmukaisesta yhteistyöstä ja työnjaosta työllisyydenhoidossa ja yhteistyössä tulisi myöskin sopia niistä palveluista, jotka avataan markkinoille.** Tämä on myös edellytys tuleville allianssimalleille, jotka perustuvat aitoon kumppanuuteen kuntien ja maakuntien kesken.

Valitettavaa on, että **lakiesitys ei mahdollista työllisyyskokeilujen hyvien toimintamallien jatkamista kokeilulain päätyttyä, koska laki ei mahdollista kuntaa palveluntuottajana eikä mahdollista kunnille pääsyä asiakastietojärjestelmään**. Lakiesityksellä ollaan valmiita siirtämään hallintotehtäviä yksityisille yrityksille, mutta ei kunnille, jotka rahoittavat osaltaan pitkittyneen työttömyyden aiheuttamia työmarkkinatukimaksuja. Mikäli kunnat eivät voi jatkossa toimia työvoima- ja yrityspalvelujen palveluntuottajina tai hoitaa viranomaisena

asiakkaiden palvelutarpeen arviointia tai muita hallintotehtäviä työttömän työnhakijan prosessissa, tulee työmarkkinatuen maksut rahoittaa kokonaisuudessaan valtion määrärahoista. **Mikäli kunnilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa pitkään työttömänä olleiden työnhakijoiden tilanteeseen, ei kunnille voida laissa säätää myöskään työmarkkinatuen rahoitusvastuuta.**

Lakiesityksestä käy ilmi, että esityksen tulevia vaikutuksia ei ole riittävästi selvitetty eikä arvioitu etukäteen. Lain vaikutusten kokonaisarviointi vaikuttaa keskeneräiseltä. Esitetyt toimet sisältävät epävarmuustekijöistä suhteessa julkiseen talouteen. Laissa esitetyn toimivallan siirto edellyttäisi perusteellista arviointia ja tarkastelua sekä palvelujen ja toimien siirron tarkoituksenmukaisuuden tarkempaa perustelemista. **Tarkoituksenmukaisempaa olisi säätää rajatumpi kokeilulaki, jonka puitteissa voitaisiin paremmin arvioida esitettyjen lakimuutosten vaikutuksia ja muutosten vaikuttavuutta.**

Sinänsä yksityisten palveluntuottajien käyttö ja osaamisen hyödyntäminen osana työnhakijoiden palveluprosessia ei ole huono asia. On kuitenkin tärkeää erottaa toisistaan viranomaistehtävät ja palvelutuotanto. **Työnhakijan palvelutarpeen arviointi tulee nähdä viranomaistehtävänä, jossa päätetään asiakkaan saamista palveluista ja asiakkaan oikeudesta erilaisiin palvelukokonaisuuksiin. Myös työllistymissuunnitelman laatimisella on merkittäviä vaikutuksia työnhakijan oikeusasemaan ja saamiinsa palveluihin.** Kilpailuneutraliteetin näkökulmasta voidaan pitää ongelmallisena tilannetta, jossa palveluntuottaja tekee sekä palvelutarpeen arvioinnin että tuottaa asiakkaalle palvelutarpeen mukaiset palvelut. Palvelutarpeen arvioinnin ulkoistaminen toisi myös merkittäviä riskejä siihen, että palvelun tilaajalla (valtio/maakunta) häviää kokonaiskuva asiakkaan palvelutarpeista ja palvelujen kustannuksista. Kokonaisvastuun ulkoistamisen myötä osaoptimoinnin ja kustannusten kasvun riskit voivat lisääntyä.

Esityksessä tuodaan myös esille se riski, että kasvupalvelujen markkinat keskittyvät alueille, joilla on paljon työpaikkoja ja että suuri osa palveluista keskittyy jatkossakin suurille palveluntuottajille. Miten varmistetaan palveluiden saatavuus myös syrjäseudun työttömille sekä palvelujen tuottamisen mahdollisuus paikallisille, pienille yrityksille?

Työttömiin kohdistuvat vaikutusarvioinnit ovat huolestuttavia. Tulosperustaisten hankintojen yleistyminen tuo riskin, että palveluntuottajat panostavat henkilöihin, joiden työllistyminen on todennäköisempää ja joista tulospalkkio on varmemmin saatavissa. Tässä tilanteessa **riskinä on, että vaikeammin työllistyvät henkilöt voivat saada vähemmän palveluita**. Tällä voi myös olla suoria vaikutuksia työmarkkinatukimenojen kasvuun, mikäli palveluntuottajat keskittyvät palvelemaan sitä kohderyhmää joiden työttömyys ei ole vielä pitkittynyt ja työmarkkinatukea saavat asiakkaat jäävät ilman palveluita. Kuntien näkökulmasta riskinä on se, että kunta ei pysty riittävällä tavalla ohjaamaan asiakkaita hankkimiinsa palveluihin, mutta yksityinen palveluntuottaja voisi sen tehdä. Mikäli jatkossa palveluntuottajat voisivat saada tulosperusteisen palkkion myös siitä, että he ohjaavat asiakkaan työllistymistä edistäviin palveluihin, olisi kohtuutonta että palveluntuottaja saisi palkkion myös ohjatessaan asiakkaan kuntien järjestämiin palveluihin (esimerkiksi kunnassa tapahtuva työkokeilu, kuntouttava työtoiminta tai palkkatuettu työ). On huomioitava myös se, että yksityisillä palveluntuottajilla ei ainakaan vielä ole osaamista heikossa työmarkkinatilanteessa olevien asiakkaiden kanssa

tehtävään lakisääteiseen monialaiseen asiakastyöhön ja viranomaistehtäviin. **Esityksestä jää epäselväksi miten työnhakijan palveluiden yhteensovittaminen tapahtuisi ja mikä olisi jatkossa kunnan tosiasiallinen rooli monialaisessa yhteispalvelussa, jos kunta ei saa tehdä palvelutarvearviointeja eikä työllistymissuunnitelmia työnhakijoille.**

ROVANIEMEN KAUPUNKI

Esko Lotvonen
kaupunginjohtaja